

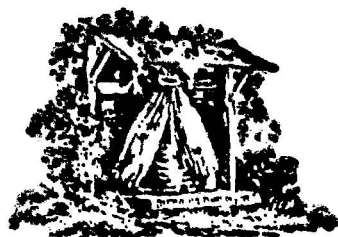
Г-202

М А Т И Ц А С Р П С К А

ЗБОРНИК

ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XIV/1

НОВИ САД 1971

Ова библиографија проф. Павловића представља продужетак оног списка његових радова који сам објавио у IV—V књизи *Зборника за филологију и лингвистику* (Нови Сад, 1961—1962, 369—389). Неколико радова проф. Павловића, који потичу из 1961, као и један из 1960. г., донесени су овде иако се ранији поменути попис радова овога професора завршава са 1961. годином. То је учињено због тога што су се ови радови појавили из штампе пошто је *Зборник за филологију и лингвистику IV—V* био већ публикован, тако да они представљају заправо допуну библиографије радова проф. Павловића за 1960. и 1961. г.

Готово све чланке и књиге, који су наведени у овом наставку, имао сам прилике да видим и да библиографске податке региструјем према публикацијама где су они штампани. Дobar део радова, нарочито оних који су објављени у иностраним посебним публикацијама везаним за поједине научне састанке, конференције и симпозијуме, овде сам донео на основу сепарата, односно на основу библиографских података које пружају сепарати. На жалост, као што је добро познато, сви сепарати нису између себе идентични у овом погледу: неки од њих на својим корицама садрже пуне библиографске податке, истоветне са публикацијама где су објављени одговарајући прилози, док неки сепарати не пружају комплетне информације нужне приликом састављања оваквог списка радова. Чланак објављен у часопису *Филологија* (Загреб, 1963, књ. 4, 129—139) садржи и у сепарату и у публикацији погрешно ауторово име: место *Миленко* треба да стоји *Миливој*. Рад објављен у зборнику посвећеном А. Росетију (Букурешт, 1964), односно овај зборник, нисам имао прилике да видим. Библиографске податке о њему пружио ми је сам проф. Павловић.

Низ радова проф. Павловића налази се тренутно у штампи у разним домаћим и страним публикацијама. Они, природно, нису могли ући у овај списак. Како се, међутим, појавила из штампе најновија књига проф. Павловића: *Проблеми синтаксе и језички динамизам* (Београд, 1972), и то у време док се ова библиографија налазила на слагању у штампарији, то сам и поменути књигу, приликом коректуре овог списка радова, унео у овај свој прилог, иако књига *Проблеми синтаксе* носи на себи годину 1972, а *Зборник за филологију и лингвистику*, где се објављује овај попис радова, односи се на 1971. годину којом се он, заправо, и закључује. Мислим да овим нисам учинио велику грешку и надам се да ми професионални библиографи неће на овоме много замерити.

Нови Сад

Александар Младеновић

ОКО МРКОВИЋКИХ РЕФЛЕКСА ЈАТА

In memoriam
др Луки Вујовићу

Изванредно исцрпна слика мрковићког говора — специфичног јужно-зетског говорног типа сачуваног у околипи Бара, коју смо добили у по много чему репрезентативној и егземплярној монографији пок. др Луке Вујовића (Српски дијалектолошки зборник XVIII, 73—398), открила нам је и сву сложеност појава у овом говору, којему већ давно посвећују знатну пажњу наши дијалектолози и слависти уопште. Сва сложеност питања о мјесту овог говорног типа међу нашим дијалектима вјероватно се најпотпуније огледа у појавама које се посредно или непосредно тичу судбине јата у Мрковићима и око њих. Ако у томе много шта остаје и даље хипотетично и подложно дискусији, то свједочи само о сложености материје; сваки пак евентуални напредак у тој дискусији биће директно наслоњен на рад др Вујовића, на његову узорну и савјесну обраду изванредно важног и занимљивог, али истовремено и тешког и у много чему загонетног материјала.

Вујовићеви налази и грађа везана за судбину јата показују углавном ово:

1. Основна замјена дугог јата је екавска а кратког ијекавска; при овоме се подразумијева етимолошки квантитет, јер су у мрковићком говору све ненаглашене дужине скраћене (а и под акцентом је дошло до ремећења старих односа, и то у оба правца). Начелни је, дакле, однос: *деше-ђеиеша*.

2.а. Поред изразито преовлађујућих екавских ликова, за дуго јат под акцентом у низ лексема запажа се прогресивна дифтонгизација, развијање неслоговног *и* иза *е* (обично уз скраћење акцента, рјеђе уз нерашчлањени дуги акценат). Та појава изразитије је засвједочена у облицима ових ријечи одн. основа: *нијесам, дијеше, лијей, бијел-, дијел-, звијезда, ријека, сиијена, иијело, иијесто, цијел-*. Иста врста дифтонга (тип *еџ*) запажена је и у овим примјерима: *млијeko, вриједан, вријеме, лијес, ријед(ак), сијено, свијей, снијей, цријево, сијечем*. Појава, међутим, изостаје у овим случајевима (наводим само ликове са богатијом грађом): *бријег, бријесџ, вијек, гријех, дријево, ждријебе, дријем-, звијер-, клијей, лијеви, лијек (лијеч-), лијен, лијеха* (у Мрковићима обично: *лева*), *мијен-, мијех, мијен-, нијем, илјевџији, ирије(д), ријеч, слијей, смијех* (али је дифтонг потврђен у лику: *смелеш се, умј. смијеш се*), *снијег, сџријел-, цријейња, цвијей, цијев, цијен-, цијей-*.

б. На мјесту јата у некадашњем дугом преакценатском слогу таква дифтонгизација је практично редовна у ријечи *ијесак* (али под акцентом, у зависним падежима исте ријечи, редовно екавска замјена јата); констатована је и у ријечима: *сијечањ* (фебруар), *иријеснац*, слично и у облику који одговара глаголу *ијезаџи* (пузати).

в. Исто такву дифтонгизацију показују и неке ријечи са *е* друкчијег поријекла. Под нагласком је изразито својствена придјеву *вели*, а такође је добро засвједочена у два примјера са *е* од назала: *месо, иеџ*; констатована је и у облицима: *жедан, иеџа* (дио ноге), *шеџамо, вез, десейџи, шесџи, неђе, Пековић*. На мјесту бивше преакценатске дужине преовлађује у ријечи *иџац*, а има је и у *свиџац*.

3. У знатно већем броју ријечи, мада опет као споредна варијанта (поред основне екавске) јавља се регресивна дифтонгизација наглашених вокала (тип *ие*), која иде и до нормалног двосложног ијекавског рефлекса јата. И ова дифтонгизација захвата не само рефлексе јата, него и *е* друкчијег поријекла; према Вујовићевој статистици чак је карактеристичнија за такве примјере него за јатовске, док је код прогресивне дифтонгизације обрнуто.

4. Прогресивна дифтонгизација јавља се и у рефлексу полугласника у позицији дуљења. За продужено *е*, у случајевима специфичног мрковићког дуљења, карактеристична је, напротив, само регресивна дифтонгизација (тип *ие*). Тај тип разлагања доминира и при дифтонгизацији дугог наглашеног *о* (тип *оџ*), док је супротни правац (тип *оу*) знатно рјеђи. Најшире размјере има помјерање боје вокала *а*, гдје на мјесту и наглашеног и ненаглашеног (и испред акцента и и за њега) дугог *а* по правилу имамо затворено *а*. Према свему реченом, мрковићка флукуација дугих самогласника може

се представити оваквом схемом (вокал *a* у *ка̄и*, *казай̄и*, *ш̄елад*; рефлекс јата у: *лӣеј*, *ш̄ијесак*; рефлекс назала у: *й̄еӣ*, *й̄еӣшак*, *ре̄и*; старо *e* у: *ве̄ли*, *ше̄сти*, *же̄на*; полугласник у *дан*; продужено *o* у *кос*):

под акцентом:	предакц.дужина:	постакц.дужина:
ка°п	ка°зат	тела°д
ле̄ип	пе̄йсе°к	
пе̄йт	пе̄йте°к	
ве̄йли		
де̄а̄йн		
лӣеп		
рӣеп		
шӣест		
жӣена		
куос (коус)		

5. За рефлекс кратког јата, поред доминантног ијекавизма, карактеристични су и доста бројни екавизми:

— редовно је *e* (поред екавске замјене јата иза *p*, нормалне у ијек. говорима) у облицима ријечи (одн. основа): *додӣја̄ӣи*, *з̄енӣца*, *чов̄јек* (ако није рефлекс полугласника), *ӣјел(ив)-*, *смӣја̄ӣи се*;

— преовлађује *e* у примјерима: *б̄јех*, *д̄јеш̄елина*, *за̄бел*, *нев̄јес̄ӣа*, *й̄рим̄јер*;

— каткад се јавља *e* и у: *д̄в̄јес̄ӣа*, *д̄јево̄јка*, *с̄јекира*, *с̄јес̄ӣи*, *ш̄јера̄ӣи*;

— екавизам је и *ge* умјесто „гдје“, а екавски ликови срећу се и у облицима гдје је *e* умј. је могло настати по угледу на сродне облике с дугим јатом (*цве̄ӣш̄ӣћ* према *цве̄ӣ* и сл.).

За: „ле̄и“ умј. хљеб 'б̄јелега' — није јасно је ли рефлекс екавски или ијекавски, јер *ь* прелази у *л* и иначе.

6. Стање рефлекса јата у сусједству палатала, у секвенцама два јата и у још неким специфичним случајевима видјеће се из ових примјера:

— *доде̄ја̄ће*, *сме̄јасмо се*, *смел̄ем се*; *в̄ја°ӣи-в̄јем*, *са°ӣи-са̄ем* (тј. вијати, сијати); *нӣје*; *грӣје*, *вӣјем*, *смӣјем*, *разӯмӣјеш*, *умӣјак*, *ра̄нлӣје* (конп.), *ги је* (тј. гдје је); *в̄јӣјем*, *сӣјем*; *гњӣздо*; *врӣћа*; *сӣћей̄и*;

— *ист̄ӣ|ӣјес̄ӣ*, *ӣјем*, *ӣјаше*; *јей̄и* (тј. јед, ијед);

— *б̄јелега*, *са̄ћей̄и|сӣћей̄и*; *њега* (тј. негдје); *д̄вӣјес̄ӣо|д̄в̄јес̄ӣа|д̄вес̄ӣа*; *обе°д̄вӣје*; *ле̄ӣи* (тј. љети);

— *ко̄сарӣћ* (дем. од *косер*, тј. косијер); *ра̄ше̄ӣо*; *ца̄й̄анӣка* (тј. цјепа-ница); *кис̄ело*.

7. Јат у систему облика:

— *саве̄ва̄ӣ*, *скре̄ва̄ӣ*, *й̄очева̄ӣ-й̄очева* итд. (према пролијевати);

— *из̄горео*, *дос̄ӣјео* итд., *са̄ћео|са̄дио*; *чӣњели*, *учӣњели*, *гре̄ћела*; *оле̄ӣш̄ӣла* (тј. одјетјела), *веле̄ми*, *й̄обелӣи*; *до̄њей̄и*, *й̄о̄њей̄и*;

— *цр̄венӣм|цр̄венӣје°м*, *зла̄ӣш̄ник|зла̄ӣш̄ӣје°к* итд.;

— мене, тебе, себе (датов); неко/њейко, неколико итд.;

— косер, кумандер.

8. Глаголски префикс *йре-* генерално прелази у *йри-*. Икавски је рефлекс јата и у предлогу *йред*.

9. Неколико примјера свједоче и о мијешању префикса *йро-* и *йре-*.

10. Карактеристична су сажимања гласовних секвенци у *e* у ријечима: (о)*йрионуџи*, *ниједан*, *да-није-урок* (али нема сажимања у: *грије*, *смијем*, *двје* итд.); *Хусеиновић*.

II

Дискусија о мрковићким рефлексима јата водила се и прије изласка Вујовићеве монографије (И. Поповић, Л. Вујовић). Рекао бих да питање није оправдано постављати у смислу: спада ли мрковићки говор у екавски или ијекавски дијалекат, односно је ли се мрковићка ситуација развила из екавизма или ијекавизма — него: како се развило јат у мрковићком говорном типу.

1. За кратко јат несумњиво треба усвојити закључак др Вујовића — да је основна замјена *је*. Екавска замјена да се углавном разврстати на специфичне категорије:

— др Вујовић је тачно уочио да велики број мрковићких (такође и црмничких) екавизама долази иза уснених сугласника (ово би се могло повезати са мрковићким трпним придевом типа *куџен*, *удробен*);

— тип *цел(ив)*- прије спада у правило него у изузетке, тј. изгледа да је прелажење кратког јата иза *ц* у *e* (кад није било наслона на облике с дугим јатом) било општа тежња наших говора (*цесџа*, *целиваџи*, *цериџ се* и сл.), вјероватно изазвана отврдњавањем *ц* (из истих разлога на македонско-бугарском терену срећемо у овој позицији секвенцу *ца-*);

— можда је слична тежња долазила до изражаја и иза сугласника *з* (у Мрковићима и др.: *зеница*, у Цуцама и: *мрзеџ*);

— утицај тврдог слога са денталним (одн. алвеоларним) сугласником на отварање рефлекса претходног јата (о којему свједоче пољски, источнобугарски и сјевернији чакавски говори) несумњиво је био од значаја за настанак неких екавизама у посавским и јужночакавским говорима, али није јасно колико се с тим могу доводити у везу екавизми као *озледа*, или мрковићко *џераџ*.

2. Рекло би се, међутим, да нема нужности да мрковићке рефлексе дугог јата изводимо из двосложног ијекавизма, претпостављајући опште сажимање *ије* у *e*:

— спорадични „ијекавски“ рефлекси објашњавају се једнако као *риџ*, *леџ* (лед), тј. новијим дифтонгизацијом;

— генерално сажимање *ије* у *e* тешко би мимоишло случајеве као *гриџ*, *смиџ*, *разумиџ*, *ги је*;

— тешко да је двосложни ијекавизам икад интензивно захватио јужнозетски говорни тип (та појава је карактеристична за дубљу источноди-нарску говорну зону, а већ у Црмници она јењава);

— могуће је, међутим, да је било изолованих лексичких сажимања *ије* у *е*, нарочито у ријечима помоћне службе, или кад је *е* било под акцентом (*данијѐрок*, *нијѐдан*), или просто под утицајем напоредности *риѐй-реѐй* и сл.;

— ван оваквих позиција тешко је прихватити да би *ије* могло генерално прећи у *е* не остављајући трага у палатализацији претходног сугласника.

3. Можда би основаније било претпоставити овакав ред појава:

— релативно дуго чување јата као гласа различитог од *е* (о чему свједоче и повеље из Зете и Албаније), можда са извјесним својствима дифтонга; лабијализација дугог *а*;

— скраћивање поста акценатских дужина, и тиме изједначење дугог и кратког јата у тој позицији: *йоњѐй*, *доњѐй*;

— кратко јат се развија у *је*; дуго јат постаје (или остаје?) дифтонг типа *еи*, а у такав дифтонг развија се и дуго *е* (бар *е* од назала, док се „вејли“ умј. вељи могло објашњавати и као „гројзе“ умј. гројђе): *леџио* = *меџсо*, *џеце^ак* = *џеџиѐ^ак*, такође слична промјена у ријечима типа *дан*;

— скраћивање и пре акценатске дужине, монофтонгизација највећег броја поменутих дифтонга (гдје је, изгледа, утицало и сусједство неких сонаната): *вреџме*, *жеџдна*, сл. и *Хусѐин* — прелази у: *време*, *жедна*, *Усен*;

— регресивна дифтонгизација: *вриџме*, *риѐй*, *жиѐна*.

4. Мислим да је сву разноликост словенских рефлекса јата, такође саму чињеницу да су се у том гласу среле двије тако различите прасловенске артикулације као што су дуго *е* и дифтонг *ој* — најлакше објаснити ако претпоставимо прасловенску промјену дугог *е* у дифтонг типа *ај*; он се, у сукобу са тежњом отвореном слогу, могао разрешавати не само сливањем у монофтонг него и метатезом, али се могао и доста дуго одржавати као реликт, слично старословенском „*алди*“ (лађа). На тај начин би била основанија претпоставка да фигура ћирилског јата представља лигатуру глагољског *а* са полугласником, а било би јасније и зашто се у старословенским грцизмима графика *ај* преноси као јат. У складу с тим не би било искључено да мрковићки ликови типа *леџио* представљају реликт, а не релативно новију јужнозетску дифтонгизацију. — Ово засад узгредно напомињем, а надам се да ћу о тим и другим питањима везаним за јат (посматраним из перспективе источноди-нарске зоне) ускоро објавити опсежнији рад.

5. Према томе би мрковићки говор — не само привидно, по данашњем стању, него и стварно, генетски — био *екавско-ијекавски*, са односом дугог и кратког јата обрнутим у поређењу са јужносандачким типом (гдје је, према испитивањима Д. Барјактаревића, ијекавизам својствен дугом јату а екавизам кратком). При томе се екавизам развио спонтано, без импулса из основне екавске зоне, као нормалан развој ранијег, у извјесном смислу „протоекавског“ типа јата, док ијекавизам показује директни континуитет са матичном ијекавском зоном.

6. Што се тиче појава које би могле свједочити о изразитијој отворености јата прије замјене, мрковићки подаци нијесу тако једносмјерни као црмнички (гдје имамо тип *грејати*, *додејати*, *сшајеји* и још неке појаве): с једне стране, има и овдје појава којих и у Црмници (неке чак и изразитије, као нпр. екавизми), а с друге стране ту су и појаве својствене говорима са затворенијим прототипом јата; *гъиздо*, *ги је*, *врића* и сл. Можда би се ова разлика могла свести на хронолошку: у старије доба мрковићко јат могло је бити изразитије отворено, а касније је у мрковићком вокализму дошло до тенденције затварања. Овакво објашњење било би у складу са горњим претпоставкама о релативној хронологији мрковићких појава у вокализму.

III

Мрковићки говор већ одавно привлачи пажњу као својеврстан концентрат реликта, архаизама, а и као начелни примјер својстава изолованог, периферијског говора. Овај говорни тип је, међутим, још важнији као изванредно значајна карика у дијалекатским односима на нашој језичкој територији, као ослонац историјској дијалектологији у реконструкцији старијих односа, посебно с обзиром на ишчезнуће српских говора у сјеверној Албанији.

1. Док је црмнички говорни материјал у ствари само **допушта** о да се претпостави некадашња избијање неких старосрбијанских изоглоса на скадарско приморје, дотле мрковићки подаци несумњиво **доказују** такав правац пружања некадашњих говорних типова (глаголи као *кућуваји*, предлог *кон*, дуплирање замјеница, замјенички облици *ге-ги*, акузатив типа *Турце*, ријечи *зајец*, *бледно* и низ других мрковићко—србијанских подударања).

2. С друге стране, мрковићки говор је у тијесној вези и са континенталним залеђем, гдје — поред низа појединости — падају у очи двије битне системске појаве. Прва је сам ијекавизам, макар и половичан — али у непосредном континуитету са матичном ијекавском зоном. Другу чини староцрногорски тип акценатског преношења; преноси се, истина, и бивши дуги акценат са отворене ултима (за разлику од црногорских нахија), али је основни критеријум преноса староцрногорски а не косовско-ресавски. Обје појаве наговјештавају да је у последњој фази средњовјековне Зете (можда у доба Црнојевића) постојала изразита узајамност мрковићког говорног типа и староцрногорског залеђа, док су говорна подударања са Старом Србијом начелно старијег поријекла.

3. Међутим, јужнозетски говорни тип представљен мрковићким говором свједочи и о много ширим и историјски далекосежнијим дијалекатским односима него што је специфично укрштање староцрногорских и старосрбијанских изоглоса. Мрковићке појаве налазе аналогije и у знатно удаљенијим говорним областима, нпр.:

— екавизам (у ствари архаизам, према секундарном јату у другим говорима) *дећелина* налазимо поред Мрковића и у ист. Босни (такође и *џераји*);

— *ње-* (у *њеки* итд.) умјесто уобичајеног екавизма *не-* својствено је мрковићком и црмничком, затим дубровачком, источнобосанском шћакавском и посавском говору, што се на неки начин продужује у икавском *ни-* и у сјеверносрбијанском икавизму *ники* умј. *неки*;

— *ге* (= гдје) постоји (поред Мрковића) не само у југоист. Србији, него и у Посавини;

— мијешање префикса *ѝре-* и *ѝри-* такође показује прстенасти распоред око источнодинарске области: Мрковићи, косовско-ресавски појас, Шумадија и Војводина, Посавина, ист. Босна, Дубровник;

— знатно шири круг (обухватање главнине штокавског и дијела чакавског нарјечја) оцртава мијешање префикса *ѝро-* и *ѝре-*: Мрковићи, косовско-метохијски говори, околина Александровца — а онда хрв. кајкавски дијалекат, словеначки језик, говори сјевернодалматинских острва.

Дио ових односа јасно се своди на нормално изостајање спољних говорних зона од процеса својствених централној штокавској области. Међутим, такво објашњење једва да може бити довољно за све такве појаве, нпр. прелазак *ѝро-* у *ѝре-*. Можда ће бити нужно да преиспитамо Јагићево одбијање Порфиригенитивног свједочанства о два таласа словенског насељавања; поуздан потврдан или одречан одговор најприје ћемо добити утврђивањем лексичких изоглоса: ако се добије више паралела за изоглосе какве показује ријеч *кижа* (западно и источно од главнине штокавских говора) или словеначко-македонски тип *ѝредед* (прадјед), Порфиригениново свједочанство биће потврђено — и обрнуто.

IV

Тешко се отети утиску да распоред мијешања префикса *ѝре-* и *ѝри-* не оставља могућности за друкчије објашњење него таласима насељавања: како друкчије објаснити чување старог стања у средишњој зони, а свуда околу једна тако особена и конкретна иновација, са једнаким резултатима нпр. у сјев. Банату, у ист. Босни, у Дубровнику и у Мрковићима, док је нпр. на Косову формално различито а у суштини само варијанта иста појаве. Мислим, међутим, да се тај контраст може свести на један општији именитељ, који мијења овај однос архаизма и иновације: масимално развијен аутономизам самогласника и сугласника у источном Динарју насупрот изостајању тога развоја (или и супротног кретању) у околним зонама; с тим у вези најизразитији степен депалатализације сугласника у централној зони.

Овдје ћемо само кратко констатовати неке фонетске моменте који су могли доводити до аномалија у тим префиксима, а исто тако утицати и на неке друге појаве у рефлексима јата.

1. Примјере који показују утицај сонаната (у првом реду *р*, посебно изразито у групама типа *ѝр*, *кр* и сл.) на боју сусједног вокала налазимо тако рећи свугдје: примјери секундарног јата у дубровачким документима, у источнобосанским и посавским говорима, па и у говору галипољских Срба, на разним мјестима тип *косијер*, *колеба*, мачванско *Дреница* умј. *Дриница* (ријека), случајеви као *греб* (гроб), *вребац*, *ѝрейрай*, мрковићко (сл. и у

другим говорима) *йр.ика* умј. прилика итд. Логично је претпоставити да је и ондје гдје није долазило до фонолошке промјене могао постојати извјестан степен мућења вокала, нпр. настајање артикулације фонетски с л и ч н е јату.

2. Различити говори и споменици свједоче о дисимилационој тежњи у секвенцама два јата, која је могла доводити и до екавских и до икавских разрешења; уп.:

двјести — биљег (Щуце)
бјелег — обедвије (Црмница).

При томе само ијекавски говори могу свједочити о оба типа разрешења, док су се каснијом општом замјеном јата морала у екавској зони прекрити евент. екавска разрешења, а у икавској икавска. А управо су таква разрешења у најтипичнијим зонама могла бити н о р м а л н а, јер је логично претпоставити да је у говорима са затворенијим јатом радије успостављано и (као б л и ж а могућност разрешења), а да је отвореније јат радије замјењивано са е (с тим је у складу разлика цуцких и црмничких рефлекса). Логично је такође претпоставити да је дисимилација могла дјеловати не само кад су у питању два јата, него и кад је сусједни вокал (због мућења) добио сличну артикулацију. Начелно је подложније дејству дисимилације кратко јат него дуго, што би могло значити да је не само аутономизам гласова него и чување дужина у источном Динарју ограничило утицај дисимилације; артикулација се, уосталом, растерећивала и најмлађим јотовањем. Напротив, у другим говорним зонама ова тежња могла је битно утицати на рефлексе јата и облике за које је био релевантан тај глас.

3. Репертоар одступања од типичне замјене јата указује да су она нарочито интензивно захватала ријечи, помоћне, граматичке функције, што се може схватити као тежња упрошћавању артикулације у ријечима које су често ван реченичног нагласка (уп. стање у предлозима *сем, осим, йред, йреко*, даље у неодређеним замјеницама и у облику *није*).

4. Такође је неоспоран утицај асимилације према сусједном *ј*, у неким говорима и према другим палаталима.

На тај начин могли бисмо идентификовати фонетске (или и фонетске, поред морфолошког фактора, утицаја сусједства и миграција) мотиве у настајању ликова:

— ијек. *биљег, бјелег, двјестии, обедвије, сићейи, зайовићейи* (у дубр. документима и *кашии.шечь* умј. *кашии.шехь* и сл.), ик. *обидве, обедви, Пресека!* *Пресека* (називи њива у сењском котару) (дисимилација);

— ијек. *негдје, неђе, његе, некијех* (у дубр. документима и *никиех, нигдие*), ек. *нигде* (такође уклоњене секвенце два јата, при томе ријечи помоћне функције);

— ијек. *вриједити, блиједити, сједити*, ек. *бледити, седити* (морфолошки развој уклања секвенце два јата, што је могло и подупирати такав развој);

— ек. мијешање облика *ведейи* и *видейи* (дисимилација);

— ек. *видрица*, *сикера* (дисимилација према слогу помућеном због утицаја *p*, уп. *сикера*);

— ијек. *ѝрисјесѝи*, *ѝрибеѝи*, *ѝринијеѝи* итд. (одатле и ширење на глаголе без јата у основи), ек. такође *ѝрисесѝи*, *ѝрибеѝи* (умј. *ѝре-*, дисимилација);

— ек. *ѝремеѝиѝи* и сл. (мућење вокала *и* иза *ѝр-*, а ни овдје није искључена дисимилација са екавским разрешењем, у вријеме док се у основи чувало незамијењено јат);

— ек. и ијек. *осим*, ијек. *сем*, ек. и ијек. *ѝрид*, *ѝрико* (помоћна функција, сусједство два јата у многим синтагмама, у посљедњим примјерима утицај уопштавања префикса *ѝри-*).

За сјевернији чакавски екавски рефлекс у *ѝре-* узрок ће бити у дејству основа које почињу тврдим слогом, сходно правилу Јакубинског, а нијесу искључени ни дисимилациони подстицаји. За неједнако ширење према истоку асимилације према сусједном *j* (*вијаѝи-сѝарији-није*) можда је од значаја била синтаксичка функција (лик *није* има најширу зону), или и утицај наредног вокала (разлика *сијаѝи*: *сѝарији*).

Занимљиво је (да напоменем на крају) да засад познати материјал о преласку *ѝро-* у *ѝре-* не противречи правилу Јакубинског, тј. не искључује могућност да је тврди слог са денталом био сметња за ову промјену; расположиви подаци, међутим, не допуштају доношење одређенијег закључка.

Београд

Миѝар Пешикан